

GÖTEBORGS UNIVERSITET

KANDIDATUPPSATS I EUROPAKUNSKAP

Identifikation med Europa som svensk och religiös

Författare: Isaac Mintz

Handledare: Anton Jansson

Termin: HT-2015

Abstract

This thesis aims to analyze how religious Swedish citizens relate to Europe and European identity, and how religious affiliation and thoughts about Europe interact in the formulation of their identity. This bachelor's thesis is based on existing theories as well as respondent interviews with religious Swedish people. It is based on research about identity construction, for example religion where identity is constructed by distinguishing "us" from "them" and is also analyzed through a social constructivist perspective where identity focuses on the individuals experiences, thoughts and ideas in linguistic communication. The results from respondent interviews with eight religious Swedish citizens, showed that only two expressed clearly that they identified themselves as Europeans. Some of the other respondents claimed that they identified themselves as Europeans only outside Europe and that they more likely identified themselves with their religion, country and other people in general.

Keywords: European identity, identity-construction, European Union, Religion, Religious affiliation, Qualitative interview study.

Nyckelord: Europeisk identitet, identitetskonstruktion, Europeiska Unionen, Religion, Religionstillhörighet, Kvalitativ intervjustudie.

Uppsatsens titel: Identifikation med Europa som svensk och religiös

Författare: Isaac Mintz

Handledare: Anton Jansson

Termin: HT-2015

Ord: 12749

1. INLEDNING OCH PROBLEMOMRÅDE	4
2. FRÅGESTÄLLNING OCH SYFTE	6
3. TIDIGARE FORSKNING	7
3.1 KVANTITATIVA STUDIER	7
3.2 KVALITATIVA STUDIER	8
4. TEORIER	10
4.1 IDENTITET UR ETT SOCIALKONSTRUKTIVISTISKT PERSPEKTIV	10
4.2 IDENTITET OCH EUROPEISK IDENTITET	11
4.3 RELIGIONEN SOM IDENTITETSSKAPARE	12
4.4 ANALYSRAM	14
5. METOD	15
5.1 KVALITATIVA SAMTALSINTERVJUER	15
5.2 AVGRÄNSNING	15
5.3 URVAL	16
5.4 GENOMFÖRANDET OCH INTERVJUGUIDE	17
5.5 METODPROBLEM	19
6. RESULTAT	21
6.1 VAD KÄNNETECKNAR EUROPA?	21
6.2 UPPFATTNING OM EUROPA OCH EU	22
<u>INSTÄLLNING TILL EU:</u>	22
<u>EUROPA OCH EU</u>	24
<u>EU-MEDBORGARE</u>	24
6.3 RELIGIONSTILLHÖRIGHETEN	25
<u>RELIGIONEN PÅVERKAT SYNEN PÅ EUROPA</u>	25
<u>RELIGIONERNA I EUROPA</u>	27
6.4 IDENTIFIKATION	27
<u>IDENTITET</u>	27
<u>EUROPEISK IDENTITET</u>	28
<u>SAMHÖRIGHET MED ANDRA EUROPÉER</u>	29
<u>SYFTET MED ATT SKAPA EN EUROPEISK IDENTITET</u>	30
<u>I FRAMTIDEN KÄNNA SIG ENDAST EUROPEISK</u>	31
7. SLUTSATS	33
<u>HUR RELATERAR RELIGIÖSA SVENSKAR TILL EUROPA OCH EUROPEISK IDENTITET?</u>	33
<u>HUR SAMSPELAR RELIGIÖS TILLHÖRIGHET OCH TANKAR OM EUROPA I FORMULERINGS- IDENTITET?</u>	33
8. DISKUSSION	35
VIDARE FORSKNING	36
LITTERATURLISTA	37
BILAGA 1 - INTERVJUGUIDE	39

1. Inledning och problemområde

Europas gränser har förändrats under historiens gång och den europeiska historien består av splittring såväl som samarbete. Europa har nästan alltid använt sig av spänningsfältet mellan Vi och Dom för skapa en europeisk identitet, och religionen är något som länge har varit en orsak till splittring inom Europa. Redan under medeltiden försökte Europas stormakter använda sig av kristendomen för att skapa en slags europeisk identitet, och ur det kristna perspektivet såg man andra religioner, speciellt islam som Den Andre.

Under andra världskriget använde Hitler sig av den kristna historien och kulturen för att legitimera våld och territoriell utvidgning, ett projekt som hade de allra flesta kristna kyrkors stöd. Idén om en europisk identitet och ett enat Europa var central i nazisternas tänkande. De beskrev offensiven mot Ryssland som ett ”heligt krig” för att kunna skydda Europa från bolsjevismen och Sovjetunionen, även judar sågs som ett hot. De använde sig av fiender för att förena Europa och stärka sin egen identitet.¹ Efter kalla kriget när det kommunistiska hotet föll utvecklades det en ny fiendebild i Europa, nämligen islam, som kunde tjäna till att mobilisera en europeisk enhetskänsla. Det som påverkade främlingsfientligheten var att länder i Europa var rädda att islam skulle börja dominera världen och att det skulle bli en ”islamisering av Europa”. Det var en syn som grundade sig på den ideologi som säger att kulturerna är oförenliga.²

Kol- och stålgemenskapen var första steget mot fredliga vänskapsband mellan västeuropeiska länder, och ekonomiska och politiska samarbeten utvecklades för både väst- och östeuropeiska länder. Detta har inneburit fred och ett starkt samarbete mellan europeiska medborgare. Dock har det ekonomiska och politiska integrationsarbetet utvecklats oerhört mycket mer än den kulturella integrationen. Lösningen enligt EU är att förbättra kontakten mellan medborgare och en europeisk kultur, då en europeisk identitet ses som nödvändig för att EU ska utvecklas vidare.³

Den pågående europeiseringen som EU:s medlemsstater befinner sig i, har i uppdrag att minska spänningsfältet mellan Vi och Dom för att kunna utveckla en europeisk identitet. Att

¹Delanty, Gerard (1997). Europa- idé, identitet, verklighet. Göteborg: Daidalos.

² Delanty (1997), s.175-190

³ Bache, Ian, George, Stephan och Bulmer, Simon. (2011) Politics in the European Union. Oxford: Oxford University Press.

inte låta den europeiska identiteten undergräva andra identiteter, utan istället låta medborgare känna sig säkra att tillhöra en europeisk identitet. För att uppnå detta behöver man minska spänningen mellan olika religioner i Europa. En viktig och fundamental fråga för den europeiska konstitutionen är europeisk identitet och den roll som kristendomen har i den identiteten. Casanova framhäver att alla de europeiska samhällena som bygger på ett liberalt demokratiskt system respekterar privat utövande av religion, inklusive islam och judendom, som en individuell mänsklig rättighet. Det är det offentliga utövandet av islam som de flesta europeiska samhällena har svårt att tolerera, på grund av att islam uppfattas som en icke-europeisk religion.⁴

EU:s motto, ”förenade i mångfalden” (Unity in diversity) visar tydligt att EU lägger stor vikt vid en europeisk identitet som ska konstrueras utav mångfaldighet. Det ska förena alla medborgare och dess olika kulturer, traditioner, språk och religioner. Uppfattningen om europeisk identitet är att mångfalden av kulturer skapar enighet.⁵ Målet är att alla europeiska medborgare ska främst känna sig som européer, men att den europeiska identiteten inte ska ersätta någon annan tillhörighet, man ska fortfarande kunna ha andra identiteter.⁶ Därför blir det intressant och viktigt att undersöka hur människor med olika tillhörigheter och identiteter relaterar till Europa. I den här uppsatsen ska jag intervjua människor för att se vilka identiteter som de ansluter sig till och hur religiös tillhörighet samspelar med deras tankar om Europa.

⁴ Casanova, José (2007) ”Religion, European secular identities, and European integration”, i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red) *Religion in an expanding Europe*, s. 65.

⁵ Kuus, Merje, (2004) ”Europe’s Eastern Enlargement and Re-Inscription of Otherness in East-Central Europe”. *Progress in Human Geography*: 1-18

⁶ Delanty, Gerard (2002) ”Models of European Identity: Reconciling Universalism and Particularism”. *Perspectives on European Politics and Society*, 3: 345-359.

2. Frågeställning och Syfte

EU har försökt skapa och stärka europeisk identitet genom att öppna upp medlemsstaternas geografiska gränser för att öka medborgarnas relation till varandra. Europa har som sagt formats av kristendomen och frågan är nu om den europeiska identiteten kan överlappa med en muslimsk identitet och judisk identitet, på ungefär samma sätt som den östeuropeiska identiteten och den västeuropeiska efter kalla kriget.⁷

Religionen har alltid spelat och spelar även idag en stor roll i Europa och i individuella medborgares liv samt identitet. Men hur ska vi förstå religion och religiös tillhörighet i förhållande till Europa och europeisk identitet idag? Jag ska undersöka hur identitet skapas i den här skärningspunkten.

Syftet med kandidatuppsatsen är att skapa förståelse för hur europeiska medborgare, med religiösa bakgrunder och tillhörigheter, uppfattar och upplever identifikationen med Europa. Att se hur svenska medborgare känner och tänker kring europeisk identitet, fångar det valda problemområdet på så vis att flera individer fortfarande har en stark religionstillhörighet och detta kan tänkas påverka deras tankar om ett enat Europa och deras identifikation med Europa.

- *Hur relaterar religiösa svenskar till Europa och europeisk identitet?*
- *Hur samspelar religiös tillhörighet och tankar om Europa i formuleringen av deras identitet?*

⁷ Bache et al, (2011).

3. Tidigare forskning

3.1 Kvantitativa studier

Kvantitativa studier om europeisk identitet har gjorts i stor utsträckning. Sådana här studier är baserade på förutbestämda svarsalternativ, där individerna inte själva kan förklara hur de känner. Många forskare är överens om att Eurobarometern och andra massundersökningar som European Value Study, kan vara problematiska. Individens svar på frågor om europeisk identitet kan inte hänvisas till samma grundläggande definitioner och uppfattning om identitet.⁸

Fligstein fokuserar i sin studie på frågan om vilka som är europeer och hur det påverkar och spelar roll för politiken. De uppgifter som analyseras har sitt ursprung med Eurobarometern och undersöker de sociala och politiska åsikterna personer, som bor i medlemsländerna, har.⁹ Tabellerna som Fligstein presenterar visar huruvida en person har någon europeisk identitet, och att endast 12.7 procent av de människor som lever i Västeuropa ser sig själva som europeer och att 43.3 procent tänker sig själva som medlemmar i en nationalstat först. Han påpekar att tabellerna visar att människor som är mer utbildade, har högre inkomster, är ägare, chefer, tjänstemän och unga människor är mer benägna att se sig själva som europeiska.¹⁰ Cinnirella är en annan forskare som analyserar medborgares attityder om europeisk identitet. Forskningen undersöker skillnader i attityder mellan Storbritannien och Italien utifrån EU:s egen opinionsundersökningar.¹¹

Sammanfattningsvis vill jag påpeka att forskare inte har lagt så stor vikt på endast religion, när det kommer till europeisk identitet. Det gör att min forskning skiljer sig lite från tidigare forskning. Dock har Verkuyten och Yildiz studerat om turkiska muslimer med nederländsk

⁸ Bruter (2005), s. 102.

⁹ Fligstein, Neil (2009) "Who are the European and how does this matter for politics?", i Checkel T. Jeffrey och Katzenstein J. Peter (Red.) *European identity*, s. 159.

¹⁰ Fligstein (2009), s. 140-159.

¹¹ Cinnirella, Marco (1997) "Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy." *British Journal of Social Psychology*, 36, 19-31, s. 20-22.

medborgarskap identifierar sig med Nederländerna. De kom fram till att både etniska och religiösa minoritetsidentiteter var negativa till att hålla en holländsk identitet.¹²

3.2 Kvalitativa studier

Inom forskningen om europeisk identitet har det gjorts många kvalitativa studier. Holly Case har studerat europeisk identitet som en process, alltså fokuserar hon på begreppet och konstruktionen av europeisk identitet utifrån olika historiska händelser. Enligt Case har den moderna föreställningen om europeisk identitet bildats under loppet av krig, revolutioner och politiska projekt och ett konkret exempel som hon undersöker är samarbetet mellan väst- och Östeuropa.¹³

Michael Bruter är en välkänd forskare inom europeisk identitet. Han har bland annat studerat effekten av nyheter och symboler på EU-medborgares upplevelse av europeisk identitet i Storbritannien, Frankrike och Nederländerna.¹⁴ Huvudfrågan i forskningen är:

- "Testing the impact of news and symbols of Europe on citizens and the emergence of a mass European identity between 1970 and 2000".¹⁵

Genom fokusgruppsintervjuer kommer han fram till att det har vuxit fram en masseuropeisk identitet under denna period och att europeiska symboler och nyheter om Europa har bidragit till detta. Enligt honom har den europeiska identitet inte vuxit fram som en ersättare av subeuropeiska identiteter (nationella och regionala) utan endast som ett tillägg.¹⁶

Bruter undersöker också hur människor identifierar sig med den nya europeiska politiska gemenskapen och vad som har påverkat deras känsla av identifiering, utifrån fokusgruppsintervjuer. Detta hjälpte honom att bättre förstå vad medborgarna menar med det de säger och hur medborgarna själva tycker nyheter och symboler om Europa påverkat deras

¹² Verkuyten och Yildiz (2007) "National (Dis)identification and Ethnic and Religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1448-1462, s. 1448-1452.

¹³ Case, Holly (2009) "Being European: East and West", i Checkel T. Jeffrey och Katzenstein J. Peter (Red.) *European identity*, s. :111-132.

¹⁴ Bruter (2005), s. 25-40.

¹⁵ Bruter (2005). s. xiii.

¹⁶ Bruter (2005), s. 26.

identifikation med Europa. Detta tillför även en bättre förståelse av människors syn på Europa och Europeiska unionen.¹⁷

Delanty är en annan professor som nämns ofta för sin forskning kring europeisk identitet. Han diskuterar bland annat möjligheter och svårigheter som finns för att en europeisk identitet skulle kunna skapas, ur ett historiskt perspektiv.¹⁸ I Delantys senare forskning har han även diskuterat att Europas ökade utvidgningar kan leda till att den europeiska identiteten blir allt för tjock. Tjock identitet skapas genom att lägga vikt på en gemensam historia och kultur, vilket försvårar kulturell och religiös mångfald. Tunn europeisk identitet innebär istället att Europa hålls samman av kulturella olikheter, av stater med en gemensam demokratisk grundsyn.¹⁹

Förklaringen att identitet formas av motsatsförhållanden använder sig Kerstin von Brömssen av i hennes undersökning om de diskursiva konstruktioner skolelever från en multikulturell skolmiljö gör i intervjuer, gällande deras egen och andras religioner. Hon anser att frågor om religion och kultur kan ses som ett sätt att uttrycka problem inom den kulturella och religiösa sfären, där religion används för att göra en distinktion mellan oss och dem.²⁰

¹⁷ Bruter (2005), s. 163.

¹⁸ Delanty (1997).

¹⁹ Delanty (2002).

²⁰ Von Brömssen, K. (2009) "Times and 'the Other/s', Scientism, and gender-Statements: Discourses on Religion in a Swedish 'Multi-Cultural' School", i L. Roos och J. Berglund (Red.) *Your Heritage and Mine*. Uppsala: Universitetsstryckeriet.

4. Teorier

4.1 Identitet ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Jag väljer att se identitet ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. De centrala delarna i konstruktivismen är påståenden om att kultur, identitet, normer etc. är sociala konstruktioner. Inom detta grundperspektiv finns ingen absolut sanning, utan den verklighet som presenteras är forskarens konstruktion med hänsyn till den kontext man befinner sig i, och det socialkonstruktivisterna betonar är att det är via språket som vårt tillträde till verkligheten sker. I motsats till socialkonstruktivism hävdar positivism och realism att det finns en absolut verklighet oavsett hur vi uppfattar den. Kinnvall påpekar att socialkonstruktivisterna lägger fokus på situationsbundna, språkliga, berättande konstruktionen av identitet. Detta perspektiv utgår ifrån att identitet inte har någon kärna, utan består av en mängd överlappande självuppfattningar som kan härledas till och återskapas i interaktionen med andra. Socialkonstruktivismens viktigaste argument är att:

”Vår uppfattning om oss själva och vår identitet ständigt återskapas i den process då vi talar om oss själva med andra. På frågan vem är du? Blir svaret således inte ett uttryck för vem vi verkligen är, utan svaret återger en omedelbar konstruktion av individers självuppfattning skapad i själva dialogen”²¹

Det innebär att det fokuserar på individers upplevelser, tankar och idéer i språklig kommunikation, som också går hand i hand med samtalsintervjuer. Att studera EU utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv består främst av undersökning av sociala identiteter, värderingar och normer och fokuserar inte alls på ekonomiska konsekvenser som EU har på individuella aktörer.²²

Enligt Burr är identitet inget som människor har, utan något som görs i den kontext vi verkar. Han menar att människors uppfattning om sig själva och deras identitet återskapas hela tiden i den utvecklingsgång, då de pratar om sig själva med andra. Detta socialkonstruktivistiska

²¹ Kinnvall, Catarina (2003) "Identitetstudier – en översikt", i Kinnvall, C och Petersoon, B (Red.) *Identitetsstudier i praktiken*, s. 30.

²² Bache et al (2011), s. 40-46

synsättet innebär alltså att identiteter inte är fasta utan identitetsprocessen är en ständig pågående process. Människor formar och formas hela tiden av den verklighet de lever i.²³

Teorin om att individer enbart kan ha en enda identitet är något som konstruktivismen utmanar. Istället betonas identitet som en process, där individen definierar sig på olika sätt beroende på sammanhanget.²⁴ En ny identifikation måste inte betyda att en annan försvinner. Identiteter behöver nödvändigtvis inte stå i motsats till varandra, utan en individ kan ha flera identiteter samtidigt. Det kan betyda att man är pappa, göteborgare, liberal, svensk, kristen och europé. Under en viss tid kommer prioriteringen variera dock, då vissa identiteter tonas bort och andra stärks, och vid olika tillfällen är det olika identiteter som är viktigast. Något som dock diskuteras är just att stark identifiering på en nivå kan undergräva andra nivåer av identitet, när de ställs i opposition till varandra.²⁵

4.2 Identitet och europeisk identitet

Identitet härstammar från latinets ”idem” som betyder ”densamme” och som handlar om tillhörighet. Enligt Campbell är identitet inte fastställd av naturen eller given, utan det bildas av olikheter. Det vi uppfattar som annorlunda och olikt oss själva hjälper att forma vår egen självuppfattning och identitet. Försöken att separera det annorlunda med det normala skapar identitet.²⁶ Forskare brukar ofta göra en distinktion mellan kollektiv och individuell identitet. Identitetens egenskaper för individen är frågor såsom: Vem är jag? Hur upplever jag mig själv? Den kollektiva identiteten handlar istället om människors uppfattning om tillhörighet till större grupper och svarar på frågor som: Vilka är vi? En grupp med samma intressen och erfarenheter och som innefattar en vi-känsla som upprätthålls genom gruppens gemensamma aktiviteter, definierar kollektiv identitet.²⁷

Peterson påpekar att identitet bygger på negativa karakteristiska. Om vi anser att det inte finns någon ”annan” skulle det inte heller finnas något ”vi”, eftersom det då inte skulle vara

²³ Burr, V (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.

²⁴ Kinnvall (2003), s. 12

²⁵ Hadler, Marcus, Tsutsui, Kiyoteru & Chin G. Lynn (2012) ”Conflicting and Reinforcing Identities in expanding Europe: Individual- and Country-Level factors shaping national and European identities.” *Sociological Forum*, 27(2), s. 392-418.

²⁶ Campbell, David (1998). *Writing security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis/Manchester: University of Minnesota press/ Manchester University Press.

²⁷ Bruter, Michael (2005) *Citizens of Europe: The Emergence of a Mass European Identity*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Pelgrave Macmillian.

möjligt att göra en distinktion. Genom att göra distinktionen mellan ”vi” och de ”andra” kan vi känna oss säkrare i den egna gemenskapen.²⁸ En genomgående trend i den europeiska gemenskapens historia är att man har tagit hjälp av en yttre fiende för att stärka identiteten. Europa har ofta slutit sig samman mot något, mot någon. Detta utformas ofta genom att europeiska medborgare associera Europa med det välkända och trygga, och associera det icke europeiska som något främmande och hotfullt.²⁹

Det finns två huvudperspektiv för att studera europeisk identitet generellt. Det första perspektivet kallas ”top-down”, och fokuserar på frågor som vem som ska betraktas som europeisk, att förstå vad som förenar till exempel Europa och européerna i fråga om kulturarv och värderingar. Den andra är ”bottom-up” perspektivet. Det försöker besvara frågor som: vilka känner sig europeiska och varför identifierar sig vissa medborgare med Europa medan andra inte gör det. Den förlitar sig på medborgarnas egna uppfattningar om deras individuella identiteter. Bruter hävdar att man bör skilja mellan de två aspekterna, en som kulturell och en som medborgerlig.³⁰

Bruter påpekar också att varje gång det bildas en ny politisk gemenskap krävs det en ny politisk identitet, eftersom det är medborgarnas identifikation som legitimerar gemenskapen.³¹ Ett utmärkt exempel på detta är skapandet av den amerikanska staten, då det var en direkt följd av den snabba framväxten av den amerikanska identiteten.³² Delanty poängterar också att om Europa ska kunna utgöra en kollektiv identitet så behöver den bygga på ett nytt medborgarskapsbegrepp.³³

4.3 Religionen som identitetsskapare

Den sammanhållning som existerade under medeltiden i Europa möjliggjordes utav kristendomen. Påvedömet och kyrkan sågs som en legitim makt och stod för fred och

²⁸ Petersson, Bo (2003) ”Intervjubarade studier av kollektiva identiteter”, i Kinnvall, Catarina och Petersson Bo (Red.) *Identitetsstudier i Praktiken*, s. 38.

²⁹ Lundgren, Åsa (1998) europeisk identitetspolitik: EU:s demokratibestånd till Polen och Turkiet. (doktorsavhandling, statsvetenskap). Uppsala: ACTA Universitatis Upsaliensis, s. 122.

³⁰ Bruter (2005), s. 5.

³¹ Bruter (2005), s. 2.

³² Bruter, (2005), s. 4.

³³ Delanty (1997), s. 14.

ekonomiskt samarbete. Europas identitet var centrerad runt denna religion och kristendomen spelade en betydande roll för Europas identitetsskapande.³⁴

Efter kristendomens nedgång blev det problematiskt att befästa en europeisk identitet. Enligt Campbell var problemet främst en fråga om hur man skulle hantera olikheten i en värld utan Gud.³⁵ När den kyrkliga auktoriteten minskade började Europa präglas av statlig identitet. Denna identitet säkerställdes genom framställningar av hot, gentemot judar, muslimer, Ryssar etc. Staten grundade sin identitet på ett löfte om säkerhet till sina medborgare. Känslan av ”vi” och ”de” var av största vikt för att staten skulle kunna legitimera sin identitet.³⁶

Europa i dagsläget konfronterar återigen de spänningar som uppstår från religiös heterogenitet, och den nuvarande expansionen måste beakta olika historiska erfarenheter, i synnerhet när det gäller religion. Även om det är en stor majoritet som har upphört att delta i traditionella religiösa seder, så finns det ett stort antal européer som fortfarande har privata religiösa övertygelser. En stor majoritet i Europa definierar sig fortfarande som kristna och i och med Europas ökande transnationella bindningar med andra regioner, har Islam påverkat Europa djupt. Byrnes argumenterar att om samtida européer definierar Europa utifrån det kristna arvet eller de religiösa traditionerna, skulle liberal politisk samexistens i ett enat Europa vara omöjligt. Endast sekulär neutralitet kan garantera liberal tolerans och mångkulturell erkännande i ett utvidgat europeisk union. Religiösa människor – kristna, muslimer och judar – ombeds att hålla sina religiösa identiteter och övertygelser privata, så att de inte ska störa den moderna europeiska utvecklingen.³⁷

³⁴ Hehir J Bryan (2006) ”The Old Church and the new Europe: charting the changes”, i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red.) *Religion in an expanding Europe*, s. 93-116.

³⁵ Campbell (1998), s. 46.

³⁶ Campbell (1998).

³⁷ Byrnes, A. Timothy (2006) ”Transnational religion and Europeanization”, i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red.) *Religion in an expanding Europe*, s. 283-305.

4.4 Analysram

Eftersom det finns flera förklaringar om begreppet identitet har jag, utifrån det som diskuteras ovan sammanställt en analysram som utgångspunkt för empirin, för att få ett större djup i analysen. Analysramen kommer hjälpa mig att tolka respondenternas tankar om Europa och europeisk identitet. De tre teman som jag kommer att lyfta fram extra mycket i resultatdelen är följande:

1) *Identitet formas i motsatsförhållanden.* Att identitet bygger på negativa karakteristiska, ”Vi” och ”de andra”. Enligt denna teori så kan inte identitet formas utan att göra en distinktion mellan ”vi” och ”dem”. Identitet konstrueras utav olikheter, det som är annorlunda hjälper oss att skapa en identitet. Det betyder att om vi ska kunna skapa en gemenskap, en identitet så behöver det finnas en motståndare, en avvikande identitet för att vi ska stärka och forma vår egen tillhörighet/identitet. Identitet skapas helt enkelt genom uteslutning och definieras, i relation till vilka man vill tillhöra och vad man inte vill tillhöra.³⁸ I analysen är jag till exempel intresserad av vilka kollektiva identiteter, vilka ”vi”, som respondenterna ansluter sig till och när.

2) *Identitet ser olika ut beroende på sammanhanget.* Identitet definieras här som något som förändras beroende på omgivningen. Teorin bygger på att identiteter nödvändigtvis inte behöver slå ut varandra, utan att vid vissa tillfällen är det särskilda identiteter som är viktigast, vissa stärks och andra tonas bort. Det går ut på att en individ har flera identiteter samtidigt men att en och samma individ kan inta olika positioner och åberopa olika identiteter, som, till exempel, svensk, muslim och europé, i olika sammanhang. En och samma identitet ges samtidigt olika betydelser i olika sammanhang.

3) *Identiteter är överlappande.* Hänger ihop med det ovan. Flera forskare menar att individer kan ha flera identiteter samtidigt och de kommer nödvändigtvis inte behöva påverka varandra negativt. Det innebär att en ny identitet, som europeisk identitet ska inte behöva ersätta en annan traditionell identitet, utan ska bli mer som ett tillägg och där till exempel nationella identiteter är inkluderad. Dock poängteras det att det funkar så länge som en identitet inte minskar säkerheten att tillhöra en annan grupp. Jag ska även undersöka hur respondenterna förhåller sig till överlappande identiteter.

³⁸ Petersson (2003), s. 38. / Campbell (1998), s. 9.

5. Metod

5.1 Kvalitativa samtalsintervjuer

Att studera identiteter utifrån siffersammanställningar ger endast platta bilder av identitet, då identiteter är svårt att kvantifieras eller mätas. Därför används kvalitativa samtalsintervjuer för att komma ner på djupet och synliggöra individers tankar, känslor och idéer, såväl som identitet.³⁹ Det är en utmärkt metod för att ta reda på hur människor själva uppfattar sin värld. Metoden ger också goda möjligheter att kunna registrera svar som är oväntade, eftersom det är ett arbetssätt som tillåter forskaren att komma individerna nära.⁴⁰

Den kvalitativa intervjumetodens mål är att undersöka människors livsvärldar, det vill säga den mening människor ger till olika fenomen och eftersom jag är intresserad av hur religiösa svenskar formulerar sin identitetstillhörighet så passar det med den här metoden.

Samtalsintervjuer bygger på samtal mellan intervjuaren som ställer frågorna och respondenten som svarar på frågorna. Intervjuaren ska inte försöka påverka respondentens svar med sin förförståelse av företeelsen.⁴¹ Jag fokuserade därmed på vad jag hade för förförståelse av europeisk identitet och religionstillhörighet innan intervjuerna, och försökte ställa så öppna frågor som möjligt så att de själva fick formulera sina tankar.

5.2 Avgränsning

Denna studie är avgränsad till att endast fokusera på religiösa svenska medborgare som inte är experter på EU och begreppet identitet. Ytterligare avgränsning är att respondenterna är mellan 18 och 30 år, eftersom begreppet europeisk identitet är ganska nytt, och det är den unga generationen som jag anser är intressantast att undersöka angående identifikationen med Europa. Religiösa grupper finns det gott om, med de jag har valt att intervjua är kristna, judar och muslimer, eftersom dessa religioner har fått större fäste i Europa än de andra världsreligionerna, samt haft stor inflytande när det gäller Europas historia och identitetskonstruktion. Att vissa är mer religiösa än andra kan diskuteras, men alla känner

³⁹ Petersson (2003), s. 42.

⁴⁰ Esaiasson P, Gilljam M, Oscarsson H och Wängnerud L (2012) *Metodpraktiken: Konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik.*

⁴¹ Esaiasson et al (2012), s. 280.

fortfarande en stark religionstillhörighet. Utifrån ett hermeneutisk förhållningsätt har jag försökt hitta betydelsen av individernas uttalanden, och jag har varit receptiv för att göra omtolkningar. Jag är även observant på information som har gått emot eventuella mönster i den övriga empirin.

5.3 Urval

Intervjupersonerna valdes medvetet. Urvalet baserades på tre råd ur boken Metodpraktikan, nämligen att intervjupersonerna ska vara främlingar, vara ett litet antal och att de inte ska vara experter på t.ex. begreppet europeisk identitet eller EU.⁴² Så först och främst intervjuades personer som inte var experter på ämnet "europeisk identitet", utan "vanliga" människor med egna erfarenheter. Jag gick via religiösa ungdomsorganisationer och även via Facebook för att hitta de rätta intervjupersonerna, dvs främlingar och inte individer som jag känner, då det blir problematiskt, eftersom det kan upplevas närgånget att alltför detaljerat fråga personer man är bekant med. Det kan också vara lättare för respondenterna att öppna upp sig, om de vet att de inte kommer fortsätta umgås med mig (intervjuaren). De organisationer som jag kontaktade för att få intervjuer med personer som har stark religionstillhörighet, var till exempel Unga muslimer, Svenska kyrkan och Judiska församlingen. Via Facebook kontaktade jag GUM (Göteborgs unga muslimer), Göteborgs Virtuella Judiska Församling och privatpersoner som hade blivit rekommenderade av andra. Önskan från min sida var att jag skulle intervju nio personer, tre i varje religion. Önskan uppnåddes inte riktigt. Det var flera som slutade höra av sig, vissa som avböjde i sista minuten och vissa religiösa ungdomsorganisationer som tog lång tid på sig att svara. Resultatet blev åtta intervjupersoner, tre kristna, tre judar och två muslimer. Kön fördelningen av dessa respondenter är inget som är betydande för min uppsats, trots det försökte jag ändå skapa en bra balans mellan könen. Målet var att alla skulle på något vis studera eller ha studerat på universitet eller högskola. Detta blev lite problematiskt eftersom jag fick ont om tid att hitta individer som ville ställa upp för intervjun. Fyra respondenter som jag intervjuade hade en universitetsutbildning och två respondenter studerar fortfarande på universitetet. De resterande två hade ingen högre utbildning än gymnasiet, men jag upplevde inte att det var några problem eller någon skillnad, det var heller inga problem för dem att svara utförligt på de frågor jag ställde.

⁴² Esaiasson et al (2012), s. 279-302.

Personerna som ställde upp för intervju var följande:

Sara

Sara är tjugotre år och bor i Göteborg. Hon är född och uppvuxen i Sverige men hennes föräldrar är uppväxta i Israel. Hon studerar för tillfället. Hon är judinna och är aktiv i Göteborgs Virtuella Judiska församling, samt judiska församlingen.

Joel

Joel är tjugotre år gammal och bott mestadels av sitt liv i Göteborg. Han studerar på Chalmers och är också aktiv inom den Virtuella Judiska församlingen. Har släkt i Israel.

David

David är tjugofyra år gammal och bor vid Göteborg, samt född i Sverige. Studerar kurser på universitet och har bott i Israel under en längre tid. Är judisk och har familj i Israel

Patrik

Patrik är tjugonio år gammal och har tagit examen från universitet. Är från Göteborg men även bott i Uppsala. Är för tillfället komminister på Askims Församling. Kristen.

Josefine

Josefine är den yngsta av respondenterna och är 18 år gammal. Bor i Lerum och är aktiv inom Lerums församling. Går fortfarande på gymnasiet.

Mathilda

Mathilda är aktiv inom Svenska Kyrkan samt Röda korset. Bor i Göteborg men har även bott i Tyskland tidigare. Ingen högre utbildning än gymnasiet.

Gewargis

Gewargis är tjuugoåttio år gammal och är född i Syrien men bott i Sverige större delar av sitt liv. Har en universitetsutbildning inom IT. Besöker ofta moské och har släkt i Egypten med mera. Är troende muslim.

Ibrahim

Ibrahim är tjugonio år gammal och bor med sin familj i Göteborg. Jobbar och studerar i Göteborg. Född i Albanien och släktingar lite överallt, i Europa men även utanför. Muslim.

5.4 Genomförandet och intervjuguide

Respondenterna kontaktades via e-mail, där jag informerade om studiens syfte och där tid och plats för intervjuerna bestämdes. Samtliga respondenter gav mig tillåtelse att använda deras

svar och berättelser i min uppsats och var införstådda med att studien blir tillgänglig för läsare. Jag erbjöd även respondenterna möjligheten att vara anonyma eller att ändra deras namn i uppsatsen. Jag erbjöd detta för att värna om deras integritet, så att de kunde känna sig säkra att svara på frågorna under samtalet och vara öppna med sina åsikter. Miljön för intervjun valde jag med omsorg, eftersom jag ville att respondenten skulle känna sig harmonisk och trygg. Först och främst erbjöd jag respondenten att själv välja en lämplig plats därefter föreslog jag platser som var passande och inte högljudda.

En intervjuguide konstruerades inför intervjuerna för att få till stånd så bra samtal som möjligt. (Se appendix). Denna intervjuguide fungerade relativt bra för att få fram individernas tankar om europeisk identitet. Guiden byggdes först och främst upp av inledande frågor för att få reda på respondentens bakgrund, då det kan ha betydelse för deras uppfattningar och för att skapa en bra relation mellan mig och respondenten. Där ställdes frågor såsom: Var de vuxit upp, ålder, sysselsättning osv. Jag ville i den andra delen av guiden få en uppfattning om hur respondenterna uppfattade identitet och hur de uppfattar sig själva. Tredje delen handlade om deras religionstillhörighet och deras erfarenheter av religionen. Frågorna som ställdes i denna del var: Hur engagerad man är, varför de har dragits till denna religion **och så vidare**. Syftet med frågorna var att få en bild av individernas religiösa bakgrund och individernas upplevelser av religionen. Den fjärde delen handlade om respondenternas uppfattningar om Europa och vad de tyckte var europeiskt. Dessa frågor har som mål att visa individernas egna personliga beskrivningar och tolkningar, samt att få en bild över hur människor känner sig i förhållande till Europa och EU. Den slutgiltiga delen i guiden fokuserade på kombinerade frågor om hur de identifierar sig med Europa och med deras religion. Syftet med denna del är att få en bild av hur respondenterna tänker kring Europa utifrån deras egna religiösa tankar och erfarenheter.

Det skapades lätta frågor, korta frågor och frågor utan akademisk jargong, så att respondenterna förstod vad som frågades och hur de på bästa sätt skulle svara.

En pilotstudie utfördes eftersom jag ville se om de frågor jag ställde var svåra att svara på och även se om jag ville ändra något i min intervjuguide innan jag började med de riktiga intervjuerna. Det var en gyllene möjlighet för mig att förbättra intervjuguiden men också att bli bekväm med samtalsintervjuer i allmänhet. Individerna som blev min respondent var en gammal bekant till mig som hade en stark religionstillhörighet.

5.5 Metodproblem

Respondenterna är förstahandskällor som gör att materialet blir tillförlitligt, dock kan deras åsikter och åskådningar påverkas av att de till exempel inte vill redogöra för vissa religiösa värderingar eller erfarenheter på grund av att det är känsligt att prata om. Det enda som är säkert, är det jag lägger fram som mina egna tolkningar av deras ord.⁴³ Det är svårt att diskutera samtalsintervjuerna utifrån ett källkritiskt perspektiv, eftersom det inte bygger på källkritik, utan det är människors uppfattningar eller föreställningar man vill komma åt. Det handlar inte om att bedöma om deras föreställningar är ”falska” eller ”sanna”, då utmaningen består i att endast fånga in respondenternas tankevärldar.⁴⁴

Problem som kan uppstå i och med intervjuer, är att forskaren kan, mer eller mindre medvetet påverka respondentens svar, eller att respondenten vill vara till lags och försöker tillfredsställa intervjuaren med sina svar. Detta går, tyvärr, inte helt undvika gör att man aldrig kan vara säker på om respondenten uttrycker sina egna uppfattningar i sina egna termer.⁴⁵ Väl medveten om denna insikt, uttryckte jag inte mina egna tankar om ämnet och jag försökte att inte ha en stark och hög ton i intervjusamtalet, eftersom jag ville påverka respondenten så lite som möjligt.

Det är flera viktiga faktorer som spelar in när det kommer till urvalet av intervjupersonerna. Först och främst är det viktigt att påpeka att intervjupersonerna kommer vara födda och uppvuxna i olika länder. De olika bakgrunderna som varje enskild människa har kommer att påverka deras identifikation med Europa. Detta medför att inte bara deras religionstillhörighet kommer att påverka deras tankar om religion, Europa och identitet utan även deras individuella bakgrunder, något som är svårt att undvika. Det är också svårt att isolera religion från andra identitetskategorier såsom nation, kultur, medborgarskap och inkludering som innebär att flera identitetskategorier förutom religion kommer antagligen att uppkomma under resultatet. Något man också bör tänka på, är att det finns olika inriktningar inom varje religion som skiljer sig från varandra, något jag inte kommer fokusera på i min studie, men som är signifikant för deras tro och identifikation

⁴³ Dahlgren, Stellan och Florén, Anders (1996) Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning. Lund: Studentlitteratur.

⁴⁴ Esaiasson et al (2012), s. 303-316.

⁴⁵ Petersson (2003), s. 43-52.

Konsekvenserna av att endast välja ut personer utifrån en bredare religionstillhörighet, är att jag framförallt kommer att undersöka hur de tänker kring religion hur det samspelar med deras syn om europeisk identitet. Hur religiösa svenskar i allmänhet förhåller sig och tänker kring Europa. Att se likheter i svar och tankar mellan respondenterna med samma religion kommer nödvändigtvis inte uppkomma eftersom många andra faktorer spelar in.

6. Resultat

I intervjuerna med de svenska medborgare och deras religionstillhörigheter fick jag höra på intressanta åsikter, upplevelser, tankar och erfarenheter. Analysen baseras på åtta individer och ur denna stora mängd data redovisar jag det som känns mest relevant för att svara på studiens syfte. Likartade uttalanden och avvikande uppfattningar kommer att redovisas och mina egna tolkningar till teorier kommer finnas med. Resultatet kommer att presenteras tematiskt, där de olika huvudrubrikerna följs av underrubriker i en logisk ordning, sammankopplade med intervjuguiden. Jag kommer även knyta an till analysramen fortlöpande för att framställningen ska bli överskådlig och ha en tydlig röd tråd. Citat från intervjuerna kommer att användas för att illustrera mina tolkningar.

6.1 Vad kännetecknar Europa?

När det gällde frågorna om vad som karakteriserar Europa och vad som är europeiskt, talade respondenterna för det mesta om rättigheter, möjligheter och samarbete. Ser man till perspektiven som Bruter tar upp så kan respondenternas svar härledas till ”bottom-up” perspektivet, alltså den medborgliga dimensionen.⁴⁶

”Om jag skulle beskriva Europa skulle jag framförallt lyfta fram rättigheterna vi har i Europa, speciellt Västeuropa. Jag har stor erfarenhet av länder utanför Europa och det som jag generellt ser i Europa är det att samhällena accepterar den personen man är utan problem. Man känner sig säker, trygg och att det finns möjligheter och chanser för alla utan att man döms utifrån sin bakgrund”.

Detta citat kan kopplas till respondentens bakgrund. Han har erfarenheter av hårda och strikta lagar och regler, och för honom att uppleva ett samhälle som har mer förståelse för hans åsikter bidrar till en ökad trygghet. Enligt Byrnes så är det essentiellt att beakta och ha sympati för individers erfarenheter för att de ska på bästa sätt integreras i Europa.⁴⁷

En respondent tyckte det var svårt att beskriva Europa och svara på vad som är europeiskt. Han nämnde fotboll som europeiskt och att européer är mer tillbakadragna än många andra

⁴⁶ Bruter (2005), s. 5.

⁴⁷ Byrnes (2006), s. 283-305.

nationaliteter. Två andra respondenter tyckte att Europa präglas av samarbete mellan länder och att man ställer upp för varandra. En av dem tyckte att Europa på något sätt försöker konstruera ett samarbete som den amerikanska staten, men han underströk att det blir svårt att skapa en sådan stat och union som USA på något vis har gjort, då historien är annorlunda. Vad gäller detta tar som sagt Bruter upp att den amerikanska staten var en direkt följd av den amerikanska identiteten. Den andra av de två uttryckte sig så här:

”Europa försöker ha ett starkt samarbete på olika plan och det är också något som är europeiskt för mig. Ser man på det som hände i Frankrike, så samlades människor för att visa stöd till de utsatta och till Frankrike, något som man såg på Facebook till exempel. Det berörde alla även om man inte hade någon direkt koppling till landet”.⁴⁸

Vissa intervjupersoner framhävde Europa som splittrat och att det inte riktigt går att beskriva vad som är europeiskt eftersom alla länder inom Europa är så pass olika. En respondent svarade att Europa kännetecknas av mångsidighet, olika språk, olika kulturer och olika historiska bakgrunder. En annan svarade att: ”det beror på vilket land man pratar om” och en nämnde att: ”Det inte riktigt finns något som är typiskt europeiskt”.

Sammanfattningsvis varierade respondenternas åsikter om vad som kännetecknar Europa och vad som är europeiskt. Det var ingen gemensam uppfattning inom de religiösa grupperna och inget klart mönster visades sig i åsikterna, beroende på vilken religionstillhörighet man hade.

6.2 Uppfattning om Europa och EU

Inställning till EU:

När det gäller inställningen till EU så nämnde de flesta respondenterna att vissa saker med unionen är positiva men vissa saker också är negativa. Det som var genomgående för alla respondenter var att de gillade grundtanken med EU. Att EU skapade ett samarbete mellan europeiska länder så att konflikter minimeras. Utöver detta var det flera som påpekade att det finns orättvisa förhållanden mellan länderna och att Europeiska unionen utestänger de länder som inte är medlemsstater. En ytterligare tanke var att det är otydligt och oklart om hur

⁴⁸ Terrodådet i Paris, november 2015.

unionen agerar i olika frågor och vilka som styr Europeiska unionen. Det demokratiska underskottet togs upp som något negativt, att det är svårt att kunna vara delaktig i EU politiken.

”Ett försök att skapa något bra men det känns som man inte riktigt vet vad de gör. Vi röstar i Europa valet men känns som att ingen egentligen vet vad de röstar på. Känns inte som det finns en gemensam agenda. Att EU ger bidrag till Turkiet är inget jag stödjer men ändå sker det. Visst är det bra att det finns ett ekonomiskt samarbete men behövs verkligen EU för att det ska uppnås, känns som ett sådant samarbete kan finnas utan EU”.

”EU försöker skapa en större gemenskap så att krig i Europa inte ska upprepas. Detta är jag självklart positiv till. Men samarbetet funkar bättre för vissa länder än andra och det är något jag inte uppskattar. Ser man till Tyskland så funkar det väldigt bra ekonomiskt och Merkel har stor inflytande i politiken men så är det inte för till exempel Grekland eller Ungern. Alla länder inom EU bör ha samma förhållanden, men så är det inte. Grundtanken med EU är jag dock positiv till”.

Jag tolkar dessa två uttalanden som att de är allmänt positiva till EU men att EU har fortfarande mycket att förbättra. EU-medborgarna bör ha mer att säga till om och att Europeiska unionen måste lösa så att livsförhållandena i de olika länderna blir mer lika. Ser man till Bruter så är det medborgarnas identifikation som legitimerar gemenskapen och för att medborgarna ska känna en identifikation så hjälper det om de litar på EU. Medborgarnas inställning till EU påverkar deras identifiering med Europa.

Den respondenten som endast framhävde en negativ inställning till EU var Mathilda. Hon uttalade sig så här i frågan:

”EU utestänger de länder som inte tillhör unionen och ser dessa länder som motståndare istället för hjälpa dem ta del av det EU och Europa har att erbjuda. Jag tycker EU är alldeles för egoistiska, de känner att vi är bäst och det som sker ska vara bäst för oss. Gillar inte alls den inställningen. Sedan är det också de rika länderna som bestämmer över alla andra, som är orättvist”.

Ser man identitet utifrån negativa karakteristiska, som presenteras i analysramen ovan, så tolkar jag hennes uttalande som ett tecken att hon gör en distinktion mellan ”vi” och de

”andra” för att stärka sin egen identitet. Att hon kategoriserar EU som de andra och att hon sluter sig emot dem.

Europa och EU

Alla respondenter, förutom en påpekade att de inte brukar göra skillnader mellan Europa och EU, men alla poängterade ändå att de vet att det finns en skillnad mellan dessa två begrepp. Flera av respondenterna framhöll EU som ett politiskt och ekonomiskt samarbete för europeiska länder och att Europa är en kontinent med geografiska gränser. En av respondenterna tog upp bilden att han oftast ser de flesta europeiska länderna som EU länder.

”EU är en union, ett samarbete mellan länder. Europa är en kontinent och behöver verkligen inte innebära ett samarbete. Dock känner jag att när man tänker på EU så kopplar man det till Europa. Jag brukar inte tänka på att Norge och Schweiz är utanför EU utan för mig så är de med i unionen då de ändå samarbetar med de andra europeiska länderna. Måste ändå påstå att jag tänker att alla de europeiska länderna ingår i EU och att vara ett europeiskt land är detsamma som att vara EU-land även om det inte är så”.

EU-medborgare

Jag tolkade respondenternas svar på frågan om hur de ser kring att vara EU-medborgare, som om de allra flesta inte hade tänkt på just detta innan intervjun, eftersom många har varit EU-medborgare hela sitt liv och inte riktigt vet hur det är att inte vara en medborgare inom EU. Sex av respondenterna framhävde smidigheten av att vara EU-medborgare. De talade om att resa, bo och arbeta inom EU är mycket lättare. En av dessa fem tog upp en erfarenhet som exempel.

”Jag var i Grekland och jobbade där en sommar. Jag arbetade på ett svenskt hotell, för ett svenskt företag och att vara EU-medborgare måste ha gjort det mycket lättare för mig att kunna göra något sådant tror ja. Allt gick oerhört smidigt och jag behövde inte göra så mycket, som att få visum eller tillåtelse. Om det hade varit en jobbig process hade jag kanske inte åkt ner. Jag fick jobbet och två veckor senare åkte jag ner. På flygplatsen behövde jag inte visa passet och jag fick ställa mig i en kortare kö, super smidigt. Åker man till USA eller Israel så tar det längre tid på flygplatsen, svårare och längre process att skaffa visum och jobb”.

De två andra respondenterna ansåg inte att deras EU-medborgarskap har gjort det smidigare för dem att resa. Jag vill understryka här, att dessa två är de med muslimsk tillhörighet och båda två har en annorlunda bakgrund. En av dessa två uttalade sig innan att man inte döms utifrån sin bakgrund i Europa, men där betonade han tydligt att det var samhället och inte medborgarna. De påpekade att innan de var EU-medborgare så var det svårare att bo och arbeta inom EU, men även nu när de blev EU-medborgare, så är det fortfarande en jobbig process att resa och få arbeta eftersom alla ser dem som muslimer.

”Att vara EU-medborgare har inte påverkat mitt liv så mycket. Om jag ska prata om mig själv så var det väldigt svårt för mig som en person från Syrien att flyga till Turkiet. Efter jag blev svensk medborgare blev det självklart betydligt lättare att jobba och bo i Sverige men när jag ska flyga till andra europeiska länder tar det lång tid innan jag kommer in på flyget även som EU-medborgare. De kontrollerar mig intensivt varje gång jag är på flygplatsen och nu med kriget i Syrien ser de mig som ett hot antar ja. Svårt att skaffa ett jobb utanför Sverige”.

De kan tolkas att de respondenter som har en lång historia av att vara EU-medborgare ser också fler fördelar med att vara det. Hadler diskuterar att om man har en historia av positiva fördelar från EU kan detta utvecklas till en effektiv fastsättning och stark koppling. Det kan även diskuteras att de två respondenterna ovan upplever att de blir behandlade som icke tillhörig och bedöms som ”de andra”. Att europeiska medborgare associera de som främmande och annorlunda, för att möjligtvis stärka sin egen identitet och trygghet på t.ex. en flygplats. Jag tolkar även det här utifrån definitionen att identitet ser olika ut beroende på sammanhanget, att identiteten som muslim och europé blir problematisk just där och då, och att de stärker sin muslimska tillhörighet eftersom det är den som blir uppmärksammas och viktigast, även om den inte är det vid ett annat sammanhang.

6.3 Religionstillhörigheten

Religionen påverkat synen på Europa

Flera berättade att deras tillhörighet till religionen har påverkat den kompiskrets de har idag och att de vänner de umgås med också påverkar deras identitet.

”Hm... Religionen har påverkat mitt liv mycket. Jag har lärt känna många nya och nära vänner genom den judiska församlingen Jag skapar många nära band med judar. Det är inte så många

judar i Sverige så man skapar en krets av vänner runt om i Sverige, inte bara Göteborg. Det spelar ingen roll om sin judiska kompis är från till exempel Malmö, England eller Italien, utan man märker att när man hänger med andra judar att vi är lika, uppvuxna på samma sätt och att vi har något gemensamt. Bilden på Europa tror jag blir mer positiv för mig, när jag vet att jag har sköna judiska polare i andra europeiska länder och att judar är en del av Europa”.

Alla individer som blev intervjuade talade om hur deras religionstillhörighet har påverkat dem själva och deras bild på Europa, men även deras bild av nationaliteter och religioner. En respondent tog upp att hans syn på Europa är positivare tack vare religionen. ”Tror jag hade varit mer negativ om jag inte var kristen. I min religion så tror jag det finns något gott hos alla människor. Hjälper mig att kämpa emot fördomar”. En annan förklarade att hon åker ofta utomlands under jul och påsk och att hon helst väljer att åka inom Europa, eftersom hon då kan fira dessa högtider på samma sätt som i Sverige. Jag tolkade Gewargis, Ibrahims, Joels och Davids uttalanden som att deras religionstillhörighet har påverkat deras syn på Europa negativt. ”Det är svårt att praktisera min religion i ett samhälle som inte är muslimskt”. Ett ytterligare påstående från Joel var: ”Europa stänger nu sina gränser mer och mer. Under förintelsen undvek många europeiska länder att hjälpa judarna, detta sker ju igen nu när man försöker undvika att hjälpa flyktingar”. Ibrahim och David tog också upp Europa som en fiende mot deras religion.

”Europa är i krig mot muslimska länder, vissa länder öppet. Det har påverkat min syn på Europa. Detta skapar mer fördomar mot muslimer och vidare blir jag som muslim mer negativ mot dessa människor. En sak som man måste förstå är att alla människor med muslimsk bakgrund kanske inte har något med landet och göra”.

”Något som har ändrat min syn är just att jag känner en stark samhörighet med Israel eftersom jag är judisk. Jag känner att medias syn på Israel i Europa är väldigt negativ. Europa är emot Israel och det gillar jag inte”.

Dessa uttalanden kan tolkas som att Europa fortfarande bygger sin identitet runt kristendomen och att vissa judar och muslimer då känner sig utanför en europeisk gemenskap. Enligt dem kan det kännas som att Europa ser muslimska länder och Israel som de ”andra” och som motståndare. Det kan vidare tolkas utifrån Hadlers argument om motstridigare identiteter. Att stark identifiering på en nivå kan undergräva andra nivåer av identitet när de ställs mot

varandra. Helt enkelt att de känner sig tvingade att dissociera sig med Europa eftersom de associerar sig med Israel eller muslimska länder.⁴⁹

Religionerna i Europa

Respondenternas svar på hur de ser på religionerna i Europa varierande ganska mycket från person till person och det var flera som inte ville svara på frågan, endast fyra stycken kände sig bekväma att svara. En uttryckte sig att om man är starkt religiös med maten, arbetstider och högtider är det nog svårare att praktisera detta i Sverige och Europa. Två andra ansåg att det är svårare för muslimer att anpassa sig till den europeiska kulturen än kristna och judar. Den sista respondenten poängterade att han tyckte Europa blir minde och mindre religiöst. ”Mer blir ateister tycker jag. Vanligtvis vill alla ha något att relatera till och utan en religion hade det blivit lättare att identifiera sig till Europa och nationer”.

Att hälften av respondenterna kände sig obekväma att svara på frågan kan bero på de konflikter som finns mellan religiösa länder idag, och att vissa kanske har starka negativa bilder om de andra religionerna, som de inte ville uttrycka.

6.4 Identifikation

Identitet

På frågan om hur respondenterna förstår ordet identitet pratade de alla om tillhörighet och de hade en klar bild om vad identitet är för något. De flesta beskrev ordet utifrån den individuella identiteten – vem jag är. Endast en av respondenterna pratade om tillhörighet till grupper, alltså den kollektiva identiteten. På den senare generella frågan om de kände tillhörighet till flera grupper, svarade ingen att hen identifierar sig som europé utan i allmänhet kom svar om identifikation med religion, land och mindre små grupper. De allra flesta identifierar sig med sin religion först och främst och sedan Sverige eller deras ursprungsland. Sedan vad de två av respondenterna som förutom religion och nation identifierar sig med IFK Göteborg och en annan identifierade sig som ung. En respondent som sysslade med att hjälpa flyktingar, berättade att hon kände en stor tillhörighet till utsatta människor generellt, eftersom hon själv hade varit utsatt i ung ålder. Några nämnde också att de identifierade sig med människor som har samma sysselsättning och intresse. Exempelvis berättade en att hon identifierade sig med sina kompisar som rider, då hon själv red nästan varje dag. Något som märks tydligt i

⁴⁹ Hadler et al (2012), s. 395-408.

respondenternas svar kring om de kände tillhörighet till flera grupper, var att ingen kände tillhörighet till endast en grupp. Detta kan knytas an till teorin att identiteter är överlappande och att individer kan hålla flera identiteter samtidigt eftersom vissa identiteter inte påverkar varandra negativt.

Europeisk identitet

När jag frågade om de identifierar sig som européer idag var det många som var tvungna att fundera en stund innan de svarade. Trots att jag hade förklarat syftet med intervjun och att vi hade gått igenom deras syn om Europa och EU och så vidare hade de i början svårt att uttrycka sig angående denna identifikation. Två respondenter med kristen tillhörighet svarade i alla fall att de kände sig européer idag och ser man på tidigare citat vad gäller Europa och EU, var de båda två allmänt positiva till Europa. En av dem hade också flera släktingar i Europa som kan ha varit bidragande till hennes identifiering som europé.

”Jo... jag identifierar mig som europé. Jag känner mig europeisk och det är jag också stolt över. Alla europeiska länder har samma demokratiska värderingar och det är något jag vill stå bakom”.

”Europé? Hm.... Det gör jag nog. Ingenting jag har funderat på innan men skulle någon fråga mig om jag är europé skulle jag säga ja och jag skulle nog också känna mig det. Vi har ju ungefär samma normer och jag kan fira Sveriges högtider med alla andra människor i Europa. Jo men jag identifierar mig som europé faktiskt”.

Flera forskare som undersöker identifikation med Europa påpekar att sociala identiteter kommer ha positiva korrelationer med varandra så länge som identitet på en nivå (europeisk identitet) inte minskar material och psykologisk säkerhet att tillhöra en annan grupp i hierarkin (nationell identitet).⁵⁰ Jag tolkar dessa två citat som att de två respondenterna inte känner att den europeiska identiteten förgör deras identifiering med kristendomen eller Sverige eftersom de svarade i frågan om identifiering med flera grupper, att de känner en stark tillhörighet till kristendomen och Sverige.

Tre respondenter som berättade att de hade icke-europeiska föräldrar ansåg sig inte vara européer, utan påpekade att de kände sig mer svenskar än européer. ”Skulle aldrig säga att jag

⁵⁰ Hadler et al (2012), s. 397.

är europé utan att jag är svensk, skulle berätta att det är ett land längst upp i Europa”, ”Jag känner mig mer svensk än europé. NEJ identifierar mig inte som europé och vill inte heller identifiera mig som det”, ”Europé!? Nä det skulle jag inte säga att jag är, är svensk”. De resterande tre respondenterna uttryckte att deras identifiering som europé påverkas av vilket land och situation de befinner sig i. Dessa uttalanden stödjer den teori som tas upp i teorikapitlet och i analysramen, nämligen definitionen att identitet ser olika ut beroende på sammanhanget, att vid vissa tillfällen är det särskilda identiteter som är viktigast, vissa stärks och andra tonas bort.

”Jag känner mig europeisk och ses av andra som europeisk när jag är utomlands, utanför Europa. När jag är i Egypten är jag muslimsk europé och även i andra icke europeiska länder. I Sverige känner jag mig inte svensk eller europeisk, andra ser mig som utländsk, känner mig mer muslimsk och alban då. När jag åker inom Europa ser alla mig mer som svensk eftersom jag har ett svenskt pass. Antar att jag känner en större identifikation med Sverige då också”

”Känner nog ingen europeisk identitet men när jag är utanför Europa känner jag mig mer europeisk. Åker jag till Spanien känner jag inte, åhh detta är mina landsmän. När jag är Israel till exempel och är på middag och alla pratar högt, gestikulerar och pratar hebreiska eller arabiska känner jag mig svensk men också kanske europeisk.”

Samhörighet med andra européer

Jag ställde frågan om respondenterna kände en samhörighet med andra européer, eftersom jag ville se om de upplevde en europeisk gemenskap. Det var svårt för mig att tolka deras svar i denna fråga och veta om respondenten uttryckte sin egen uppfattning, därför att flera svarade ja i början men nej på slutet. De två respondenterna som svarade ja tydligt och kände en samhörighet med andra européer var de samma som ansåg sig vara européer i frågan ovan. Nästan alla svarade också att de kände en starkare samhörighet med människor som har samma religionstillhörighet ”Jag känner en samhörighet med européer men också med personer utanför Europa. Känner en större samhörighet med de som går till kyrkan och som har samma tro som mig. Det spelar ingen roll om vilken nationalitet människan har, utan vem människan är”. En annan respondent svarade ungefär likadant ”När jag är utanför Europa känner jag en liten samhörighet med européer. Min religion är dock viktigast och jag känner egentligen endast en samhörighet med andra muslimer, de som praktiserar islam på samma sätt som mig”.

Det var en respondent som inte alls kände en samhörigheten med andra svenskar, européer eller med människor som hade samma religionstillhörighet. Hon reflekterade över frågan så här:

”Nej det gör jag inte. Har ingen samhörighet med andra européer eller svenskar. Känner en närmare koppling till romer och irakier. Ska jag spekulera till varför jag känner så här, så är det för att jag själv har varit utsatt i mitt liv precis som romer och irakier. Jag identifierar mig mycket med utsattheten, jag känner igen det, förstår det och har empati för de som har det svårt i världen”.

Hon hade tidigare svarat att hon var negativ till EU och att hon kände sig inte europeisk. Min tolkning här är att eftersom hon känner en samhörighet med utsatta människor som för tillfället oftast är från icke europeiska länder, känner hon att EU bör hjälpa dessa mer än vad de gör, att de inte gör tillräckligt. Hennes samhörighet med utsatta personer utanför Europa har därför påverkat hennes inställning till EU och kan även ha påverkat hennes identifikation med Europa. Det kan vidare tolkas som att hennes bakgrund har påverkat henne in i en situation att associera sig med utsatta människor på en bekostnad av att dissociera sig med andra européer. Det här kan också knytas an till teorin om att när identiteter påverkar varandra negativt funkar det inte för en individ att ha överlappande identiteter.

Syftet med att skapa en europeisk identitet

Alla respondenter tyckte att EU:s försök att skapa en europeisk identitet kommer bli svårt och utmanande. Alla poängterade att det skulle vara lättare att skapa en europeisk identitet om Europa hade ett språk att utgå ifrån. De allra flesta hade tveksamma åsikter angående europeisk identitet och många ansåg att det känns fel att sammankoppla alla olika kulturer till en gemensam kultur och att det nödvändigtvis inte är fel att länder har sin egen identitet. Två respondenter ansåg att det är ett bra syfte och var positiva till det. En annan respondent konstaterade att det är fullt möjligt med att skapa en europeisk identitet, men inte i dagsläget. ”Jag tror det är absolut möjligt. Jag ingår dock inte i den gruppen. Det är svårt att påverka människor nu att känna så men känns som att den yngre generationen kommer kunna integreras mer i en sådan här process”. Jag tror de två respondenterna med muslimsk tillhörighet hade en rädsla angående en europeisk identitet.

”Jag accepterar ett sådant här syfte med 30 procent. Det är svårt med alla olika språken men de flesta europeiska länderna har ändå kristen bakgrund, är kristna på något sätt, julafton t.ex. Finns då något gemensamt mellan länderna. Frågan jag ställer mig själv är om det gynnar och blir bättre för oss muslimer”.

”Syftet är okej men att identifierar sig med ett enskilt land tycker jag heller inte är fel. Att EU skapar en europeisk identitet kan också öka fientligheten inom och utanför Europa mellan religioner. Jag tror att i Europa kommer det påverka muslimer negativt med en ökad fientlighet eftersom vi är en minoritet i Europa”.

Jag tolkar en rädsla hos dem eftersom de vet att Europa har en historia av kristenhet och där judar och muslimer ofta har framställts som ett hot. Det känns som att de är skeptiska till en europeisk identitet på grund av de är troende muslimer. Enligt Byrnes konfronterar Europa återigen de spänningar som uppstår från religiös heterogenitet och påpekar att religiösa människor ombeds att hålla sina privata identiteter privata.⁵¹ Jag tolkar deras svar utifrån förklaringen att identitet formas av motsatsförhållanden. De känner inget större förtroende angående syftet med att skapa en europeisk identitet eftersom de bedömer att Europa ser muslimer som ett hot. Det innebär att de själva ser Europa som motståndare mot deras tro och därmed ökar identifikation med deras religion och vidare tolkar jag deras rädsla att skulle en europeisk identitet skapas så ökar även fientligheten. Slutligen ser jag det som att den kollektiva identiteten som de ansluter sig till är religionen och ”de andra” blir därmed Europa.

I framtiden känna sig endast europeisk

Det var bara två respondenter som kunde tänka sig i framtiden endast känna sig europeiska. Dessa två var de som såg sig som européer, var positiva till EU och kände en samhörighet med andra européer. En respondent tyckte att det skulle vara kul att i framtiden känna sig endast europeisk, men att det är nästintill omöjligt om inte Europa skapar ett gemensamt språk. En annan respondent svarade att i framtiden känna sig europeisk istället för svensk är högst troligt, men att känna sig endast europeisk är omöjligt, eftersom han alltid skulle känna sig muslimsk först och främst. De resterande fyra kunde inte tänka sig det och två uttryckte sig så här:

⁵¹ Byrnes (2006), s. 283-305.

”Att endast känna sig europeisk i framtiden kommer nog aldrig hända. Man vill alltid identifiera sig med något och jag tror inte det räcker för mig att bara känna mig europeisk, alldeles för stort. Att känna sig endast svensk räcker inte heller. Jag behöver en samhörighet med mindre grupper. Det är som att känna sig som människa, då hade alla känt en mänsklig identitet. Det händer bara inte. Går inte ens att byta ut den svenska identiteten mot den europeiska”.

”Nej! Som en vanlig svensk tror jag det är lättare för dem att se sig som europeiska än för mig som har rötter i Israel och i judendomen, känner väldigt starkt för dem. De utgör en sådan stor del av min personlighet och kultur. Därför tror jag inte att jag kommer känna mig enbart europeisk”.

7. Slutsats

Hur relaterar religiösa svenskar till Europa och europeisk identitet?

Sammanfattningsvis var alla respondenterna medvetna om att de bodde rent geografiskt i Europa och därmed upplevde en vis europeisk känsla, men sex av de åtta individerna identifierade sig inte som européer när de fick en rak fråga om de identifierar sig som européer idag. Tre av dessa sex respondenterna berättade dock att de kunde uppleva gemenskap och samhörighet med andra européer i vissa situationer och i vissa länder. Detta bygger på teorin att identitet för dessa tre respondenter förändras beroende på omgivningen. Att de kunde känna en samhörighet med flera grupper men att vissa försvinner och vissa uppkommer vid olika tillfällen. Dessa sex individer var också samma individer, som jag tolkade hade en kritisk inställning till att skapa en europeisk identitet och som inte ansåg sig kunna känna sig endast europeiska i framtiden. De två respondenterna som svarade att de kände sig som européer hade en tydligare och starkare identifikation med Europa. De båda respondenterna uttryckte, enligt mina tolkningar, en positiv inställning till EU och Europa och att vara EU-medborgare. Båda kände enligt mig, också en samhörighet med andra européer och var positiva till syftet att skapa en europeisk identitet. Den ena hade haft mycket kontakt med Europa genom släktingar som bodde i andra europeiska länder, och hade erfarenheter av att resa till ett annat land i Europa under högtider och ledigheter. Den andra framhöll att europeiska länder har liknande rättigheter och värderingar. Han hade ingen släkt i ett annat europeiskt land, men uttryckte flera gånger en stolthet med att bo i Europa och vara europeisk. Det kan ytterligare diskuteras att de kände sig europeiska eftersom de ansåg att den europeiska identiteten inte har eller kommer att ersätta deras traditionella identiteter, utan att deras religion, kristendom och Europa hör ihop och bygger på samma traditioner, historia och kultur. De känner då att de kan ha kvar sin svenska identitet och religiösa tillhörighet och samtidigt känna sig trygga att tillhöra en europisk identitet. På grund av det tolkar jag det som att Europa är den kollektiva identiteten som de ansluter sig till.

Hur samspekar religiös tillhörighet och tankar om Europa i formuleringen av deras identitet?

Sju respondenter svarade på frågan om hur deras religion hade påverkat deras syn på Europa. Jag tolkar det som att det var tre respondenter som ansåg att deras religionstillhörighet och religiösa tro påverkat deras syn på Europa positivt, och att det även hade stärkt deras

identifikation med Europa. Ena respondenten pratade om att religionen hade haft inflytande på vilka kompisar som hon umgås med, och vidare stärkt hennes samhörighet med andra européer. De två andra var de som hade känt sig som européer, och den ena uttryckte att han ser något gott hos varje människa tack vare hans tro, något som kan ha påverkat hans syn på Europa och dess medborgare. De resterande fyra respondenterna uttryckte, enligt mig, att deras religionstillhörighet påverkat deras tankar om Europa på ett negativt sätt. Dessa aktörer kände förutom en identifikation med Sverige och sin religion, en identifikation med ett icke europeiskt land och jag tolkade det som att de tyckte att Europa såg dessa länder som ”fiender” och även deras religion, och att europeiska medborgare var allmänt negativa mot dessa. Det betyder att identiteterna, religion och Europa, påverkar varandra negativt och istället för att känna sig säkra att tillhöra båda dessa grupper så tolkar jag det som att deras religiösa identitet stärks mer och mer eftersom de ser Europa som motståndare och en avvikande identitet. Den europeiska identiteten bygger inte här på att identiteter är överlappande utan att deras tillhörighet till religion och nation formas av att göra en distinktion mellan ”vi” och ”dem”, där de ansluter sig till deras religion och möjligtvis nation och inte en europeisk identitet. Två av dessa respondenter var födda i ett land utanför EU och identifierar sig starkast med en muslimsk identitet. De två andra hade släkt eller familj från Israel och identifierade främst med en judisk identitet men ansåg sig själva också ha en israelisk tillhörighet. Allt detta var betydelsefullt för deras brist på identifikation med Europa.

8. Diskussion

I intervjuerna märkte jag att respondenterna var ovana med att reflektera och uttrycka sin tillhörighet till Europa. Flera påpekade att de inte hade tänkt på deras egen identifikation med Europa innan och att de inte visste mycket om EU, eftersom de inte hade så mycket kunskap om vad EU gör osv. Vissa av frågorna tog de ganska lång tid på sig att besvara, vilket kan ha berott på att de var obekanta med den här sortens frågor. Det visade sig ibland också att de var osäkra om vilket svar de skulle ge, och några ville att jag skulle upprepa vissa frågor, då svenska inte var deras modersmål.

I studien visade sig att begreppet europeisk identitet var nytt för dem, och det var svårt för flera att känna sig europeiska, eftersom de kanske inte riktigt visste vad det innebar. Det kan diskuteras att alla respondenterna hade olika kulturella, nationella och religiösa bakgrunder som då har påverkat deras attityder och svar på olika sätt. Alla hade svensk medborgarskap, men en var född i Syrien ("muslimsk arab") och en annan i Albanien ("muslimsk europé"), vilket antagligen färgade av sig på deras identifikation med Europa, men även i jämförelse med individerna som var födda i Sverige. De hade inte samma familjekoppling till Europa som de som är kristna och födda i Sverige.

Jag tolkar det som att de muslimer jag intervjuade hade svårt att identifiera sig som européer, eftersom enligt deras definition av islam så kan man inte identifiera sig med ett land och område, som inte är muslimskt. De hade också erfarenheter av att bo i ett icke-europeiskt land och hade fortfarande släktingar i dessa länder, som många andra inte hade med i sin bakgrund. Det är viktigt att beakta att de judiska respondenterna hade rötter från olika länder. Två hade en nära koppling till Israel, då det var det landet deras familjer var ursprungligen ifrån, men en hade lika mycket rötter i andra europeiska länder, som i Israel och Sverige. Att kristendomen är Europas religion kan diskuteras här. De enda respondenterna som uttryckligen kände sig europeiska, hade kristen tillhörighet. Den respondenten som var kristen och som var väldigt negativ till EU, Europa och kände sig verkligen inte europeisk hade en helt annan erfarenhet och bakgrund än alla andra. Hon hade haft en svår uppväxt och kände största samhörighet med människor som har det svårt och som var utsatta.

Sammanfattningsvis så var det tydligt att respondenterna kände en identitet till andra grupper än sin religion, Sverige och Europa. Där vissa kände en stark tillhörighet till ett specifikt land

(icke-europiskt land), till sina familjer (rötter), kompisar, fotbollslag och andra former av grupper. Det visade sig svårt och omöjligt att isolera religion från andra identiteter eftersom religion inte är något privat, utan är inflett i nation, etnicitet, kultur och tillhörighet etc. Att vara muslim eller kristen har ju inte bara med religion och göra, det hänger även ihop med kultur, etnicitet och tradition. Sedan så var inte alla lika religiösa, vissa hade en starkare tro till sin religion än andra och det är något som självklart kan ha påverkat deras resonemang och hur de upplevde identitet.

Vidare forskning

Att forska vidare om hur medborgare identifierar sig med Europa är fullt möjligt, och även väldigt intressant. Att undersöka om medborgare med samma religionstillhörigheter identifierar sig med Europa på likadant sätt, och att undersöka skillnader och likheter mellan medborgare med olika religionstillhörigheter, skulle ge en bra inblick i religionens inverkan på människors identifikation med Europa. Detta skulle förstås göras genom en kvantitativ studie istället för en kvalitativ metod.

Något jag har funderat på, men inte haft möjlighet till, eftersom det är alldeles för brett för ett examensarbete, är till exempel att intervjua medborgare med fler religionstillhörigheter, inte bara kristendomen, islam och judendomen. Det finns flera stora religioner i världen och flera inriktningar inom religionerna, vilket hade varit intressant att ta med i en sådan här studie. Sedan skulle det även vara intressant att intervjua fler medborgare i andra europeiska länder och jämföra deras tankar, känslor och attityder. Att fokusera på vilken identitetskategori som mest bidrar individer att känna sig europeiska hade varit en inriktning som jag gärna skulle vilja forska vidare på, eller forska om hur olika identitetskategorier påverkar medborgares tankar om europeisk identitet. Att helt enkelt inte försöka isolera religion utan att mer fokusera på identiteter i allmänhet, och deras koppling till europeisk identitet.

Litteraturlista

Bache, Ian, George, Stephen och Bulmer, Simon. (2011) *Politics in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Bruter, Michael. (2005). *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Burr, V. (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.

Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter. (2006). *Religion in an expanding Europe*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Byrnes A. Timothy (2006). "Transnational religion and Europeanization", i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red.) *Religion in an Expanding Europe* (s. 283-305). Cambridge: Cambridge University Press.

Campbell, David (1998). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, revised edition (Minneapolis/Manchester: University of Minnesota Press/Manchester University Press). [First edition published 1992].

Casanova, José. (2007). "Religion, European secular identities, and European integration", i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red.) *Religion in an Expanding Europe* (s. 65-92). Cambridge: Cambridge University Press.

Case, Holly (2009) "Being European: East and West", i Checkel T. Jeffrey och Katzenstein J. Peter (Red.) *European identity* (s.111-131). Cambridge: Cambridge University Press.

Cinnirella, Marco (1997). "Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy". *British Journal of Social Psychology*, 36, 19-31.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1996). *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Delanty, Gerard (1997). *Europa- idé, identitet, verklighet*. Göteborg: Daidalos.

- Delanty, Gerard (2002). "Models of European Identity: Reconciling Universalism and Particularism". *Perspectives on European Politics and Society*, 3, 345-359.
- Esaiasson P., Gilljam M., Oscarsson H, Wängnerud L (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Fligstein Neil (2009) "Who are the Europeans and how does this matter for politics?", i Checkel T. Jeffrey och Katzentein J. Peter (Red.) *European identity* (s.132-166). Cambridge: Cambridge University Press
- Hadler Marcus, Tsutsui Kiyoteru & Chin G. Lynn (2012). "Conflicting and Reinforcing Identities in Expanding Europe: Individual- and Country-Level Factors Shaping National and European Identities, 1995-2003". *Sociological Forum*, 27(2), 392-418.
- Hehir, J Bryan (2006). "The old Church and the new Europe: charting the changes", i Byrnes A. Timothy och Katzenstein J. Peter (Red.) *Religion in an Expanding Europe* (s. 93-116). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kinnvall, Catarina (2003). "Identitetstudier – en översikt", i Kinnvall Catarina och Petersson Bo, i Petersson och Robertson (Red.) *Identitetsstudier i Praktiken* (s. 11-34). Malmö: Liber.
- Kuus Merje (2004). "Europe's Eastern Enlargement and the Re-Inscription of Otherness in East-Central Europe", 18(4) *Progress in Human Geography*, 1-18.
- Lundgren, Åsa (1998) *Europeisk identitetspolitik: EU:s demokratibestånd till Polen och Turkiet*. (Doktorsavhandling, statsvetenskap). Uppsala: ACTA Universitatis Upsaliensis.
- Petersson, Bo (2003). "Intervjubarade studier av kollektiva identiteter", i ", i Kinnvall Catarina och Petersson Bo, i Petersson och Robertson (Red.) *Identitetsstudier i Praktiken* (s. 35-52). Malmö: Liber.
- Verkuyten & Yildiz (2007), "National (Dis)identification and Ethnic and Religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1448-1462.

Von Brömssen, K. (2009). "Time and 'the Other/s', Scientism, and Gender- Statements: Discourses on Religion in a Swedish 'Multi-Cultural' School", i L. Roos, & J. Berglund (Red.) *Your Heritage and Mine*. Uppsala: Universitetstryckeriet.

Bilaga 1 - Intervjuguide

Inledning:

Innan vi börjar, skulle jag vilja påminna dig om att intervjun kan vara anonym om du skulle vilja det, annars ger du mig din tillåtelse att använda ditt namn och dina svar i min slutgiltiga intervju-analys. Den följande intervjun kommer att spelas in och du kommer att få möjlighet att godkänna slutresultatet innan publicering. Om det är någon fråga du känner dig obekvämt att svara på är det bara att göra mig medveten om det, så fortsätter vi istället till nästa fråga.

Inledande frågor (Bakgrundsfrågor):

- Hur gammal är du?
- Var har du vuxit upp?
- Var bor du nu?
- Vad har du för sysselsättning?
- Har du några personliga kontakter (Familj, släkt eller vänner) i något annat land? I något annat europeiskt land?
- Talar du några andra språk än svenska? Vilka?
- Hur ofta reser du utomlands? Bort utomlands?

Identitet:

- Kan du förklara hur du förstår och uppfattar ordet identitet?

(Jag läser upp) Identitet handlar om tillhörighet och hur människor uppfattar sig själva. Individuell identitet är sammanfattningsvis egenskaper som ger svar på frågorna: "Hur jag upplever mig själv", "vem jag är" och "vem jag inte är". Enligt en konstruktivistisk syn på identitet så skapas identitet kontinuerligt i samspel med sin omgivning. Den kollektiva

identiteten handlar istället om människors uppfattning om tillhörighet till större gemenskaper. Identitet kan självklart förändras beroende på tid, sysselsättning och omgivning.

- Hur bedömer du dig själv i förhållande till grupper?
- Känner du tillhörighet till flera grupper? Om ja, Vilka?

Religionstillhörighet:

- Vilken religionstillhörighet har du?
- Hur engagerad är du? / Hur religiös är du?
- Varför har du dragits till denna religion?
- Hur har din religions påverkat ditt liv?
- Kan du beskriva en situation då du verkligen upplevt dig som (jude, muslimsk och kristen)?

Uppfattning om Europa och EU:

- Vad tycker du kännetecknar Europa?
- Vad är europeiskt för dig?
- Brukar du göra skillnad på Europa och EU? Om ja, Vilka är skillnaderna?
- Vad är din inställning till EU? (Politiskt, ekonomiskt och kulturellt)
- Vad tänker du kring att vara EU-medborgare? Hur har det påverkat ditt liv?

Europa - Religion (Övrigt):

- Identifierar du dig som europé idag? (Om ja, förklara vad som får dig att känna dig det? En situation där du har upplevt dig som europé?
- Känner du en samhörighet med andra européer? (Hur då? Varför inte?)
- Hur tror du din religion har påverkat din syn på Europa?
- EU har som mål att skapa en "europeisk identitet".
Hur ser du på ett sådant syfte? Är det möjligt? Är det bra eller dåligt?
- Kan du i framtiden tänka dig att endast känna dig europeisk?
- Hur ser du på religionen i Europa?
- Hur ser du på relationen mellan din religion och de andra religionerna i Sverige/Europa?